

Motion till riksdagen 2011/12:So566

av Eva Olofsson m.fl. (V)

Utsatta barn

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Motivering	3
4	Barnskyddsutredningen, Vanvårdsutredningen och Upprättelseutredningen	3
5	Barn i samhällsvården	4
6	Placerade barns rättigheter i lagstiftningen	5
7	Kvalitetskrav för familjehem och jourhem	5
8	Tillståndsplikt för privata konsultstödda verksamheter	6
9	Socialtjänstlagen	6
10	Övriga förslag i Barnskyddsutredningen	6
11	Upprättelse	7
11.1	Händelser efter 1980	8
12	Barnfridscentrum	8

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör initiera ett långsiktigt program för ökad säkerhet inom samhällsvården av barn och unga.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att kontinuerligt följa omfattningen av övergrepp och allvarliga försummelser samt analysera och sprida de erfarenheter som görs.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en översyn av lagstiftningen bör göras i syfte att stärka placerade barns och ungas rättigheter under vårdtiden.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över frågan om ett särskilt tillstånd för ett enskilt hem som tar emot fler än två barn, som inte är syskon, för stadigvarande eller tillfällig vård och fostran.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den konsulentstödda verksamheten i sin helhet, dvs. även den del som rör stöd och handledning till familjehemmen, bör omfattas av ett särskilt tillstånd.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en bred parlamentarisk utredning bör tillsättas med uppdrag att se över hela socialtjänstlagen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att samtliga förslag i Barnskyddsutredningen, med undantag för en sammanslagning av SoL och LVU, bör genomföras.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett barnfridscentrum bör skapas.

3 Motivering

I Sverige finns en stor politisk enighet om att barns villkor och barnens bästa ska komma i första rummet. Att barn har samma människovärde som vuxna men samtidigt behöver särskilt stöd och skydd ställer de flesta upp på. Det råder i retoriken även enighet om att barn ska kunna växa upp i trygghet, utvecklas och förverkliga sina drömmar. Ändå finns det barn som far illa i Sverige. Det räcker alltså inte med politisk enighet om de stora konventionerna och det räcker inte med lagar. Det handlar också om prioriteringar av de ekonomiska resurserna, om information och kunskapsspridning, om viljan och förmågan att lyssna på barnen och tillerkänna dem inflytande, om att frågan om barnens rättigheter finns högt på den politiska dagordningen och ständigt debatteras och synliggörs.

4 Barnskyddsutredningen, Vanvårdsutredningen och Upprättelseutredningen

Barnskyddsutredningen tillsattes 2007 med uppdrag att göra en översyn av bestämmelserna till skydd och stöd för barn och unga i socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Utredningen presenterade sina förslag på förändringar av lagstiftningen 2009.

Vanvårdsutredningen tillsattes 2006 med uppgift att granska och kartlägga allvarliga övergrepp och vanvård vid institutioner och familjehem inom den sociala barnvården. I januari 2010 lämnade Vanvårdsutredningen en rapport om vad som kommit fram i de över 400 intervjuer som då hade genomförts med personer som varit utsatta för vanvård. I rapporten berättas om svåra missförhållanden. Många vittnar om att de som barn varit hungriga och skräckslagna, tvingats till hårt arbete, fått utstå hot och straff, misshandlats och utnyttjats sexuellt samt särbehandlats på ett kränkande och ibland rent sadistiskt sätt. Utredningens slutrapport kom i slutet av september 2011 och innehöll berättelser från över 1 000 intervjuade personer. I rapporten presenterades även ett antal kompletterande förslag till Barnskydds- och Upprättelseutredningarna.

Upprättelseutredningen tillsattes 2010 med uppdrag att se över frågan om upprättelse för de människor som utsatts för vanvård i fosterhem och på institution. I utredningens betänkande som kom i februari 2011 föreslås en process bestående av tre delar: ett erkännande av det som hänt och en ursäkt, kompensation till dem utsatts samt åtgärder för att förhindra upprepning.

5 Barn i samhällsvården

I Upprättelseutredningens uppdrag ingick det också att föreslå åtgärder för att det inte ska hända igen. Frågan om övergrepp och andra allvarliga missförhållanden i familjehem och på institutioner i Sverige har hittills inte undersökts systematiskt. Emellanåt har enskilda fall uppdagats, men har då betraktats och hanterats som isolerade händelser. Utredningen genomförde därför en egen kartläggning av socialtjänstens kännedom om misstänkta fall av övergrepp eller annan vanvård riktad till landets kommuner. Sammanlagt 246 barn och unga misstänks ha utsatts för övergrepp eller allvarliga försummelse under åren 2008 och 2009, varav 85 procent var placerade i familjehem. Relaterat till totala antalet barn och unga som varit placerade någon gång under samma period, motsvarar det nära 1 procent. Resultatet säger dock ingenting om det faktiska antalet som utsatts. Mörkertalet är sannolikt stort. När det gäller de misstänkta fallen bedömde socialtjänsten att misstankarna i huvudsak var välgrundade.

I flertalet fall är det fråga om mycket allvarliga övergrepp och missförhållanden. Psykisk misshandel i form av hårda och olämpliga bestraffningar, brist på omvårdnad, negativ särbehandling och kränkningar förekommer fortfarande i dag. En dryg tredjedel av samtliga fall rörde fysisk misshandel, varav nära en tredjedel var grovt våld såsom slag med tillhygge, sparkar och strypgrepp. En fjärdedel av samtliga fall rörde sexuella övergrepp, varav en tredjedel var våldtäkt eller annan form av grova sexuella övergrepp. Familjehemsföräldrarna hade i vissa fall allvarliga problem som t.ex. missbruk, kriminalitet eller sexualiserat beteende, vilket drabbade de placerade barnen.

Internationell forskning tyder på att barn och unga i samhällsvård löper större risk att utsättas för övergrepp än andra barn och unga. Vissa av de samhällsvårdade barnen löper i sin tur större risk än andra samhällsvårdade, exempelvis barn och unga med funktionsnedsättningar eller beteende- och känslomässiga svårigheter samt barn som placeras långt från hemmet. Ungdomar i vissa institutionsmiljöer riskerar inte bara att utsättas för övergrepp av personal utan även av andra placerade ungdomar.

Arbetet med att öka säkerheten för barn i samhällsvård måste vara grundligt och långsiktigt. De fall av missförhållanden som kommer till socialtjänstens kännedom måste analyseras systematiskt, och det krävs ett ökat säkerhetstänkande inom samhällsvården både på lokal och på nationell nivå.

I linje med utredningens förslag bör regeringen initiera ett långsiktigt program för ökad säkerhet inom samhällsvården av barn och unga. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Regeringen bör även ge Socialstyrelsen i uppdrag att kontinuerligt följa omfattningen av övergrepp och allvarliga försummelse samt analysera och sprida de erfarenheter som görs. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Placerade barns rättigheter i lagstiftningen

Placerade barns rättigheter och rätt till delaktighet i vården framgår inte tillräckligt tydligt av lagstiftningen. Det förekommer integritetskränkande ordningsregler på HVB (hem för vård eller boende) och inslag i vissa strukturerade metoder som kan ifrågasättas på såväl rättslig som etisk grund. Huvudmän för institutioner måste ta ett aktivt ansvar för att de arbetssätt och metoder som tillämpas respekterar placerade barns rättigheter samt är etiskt genomtänkta och försvarbara.

Under 2010 arbetade Barnombudsmannen med drygt 100 barn och ungdomar som är omhändertagna av samhället. Barnen och ungdomarna fick berätta om hur de ville förbättra den sociala barn- och ungdomsvården. Efter att Barnombudsmannen analyserat den information som framkommit sammanställdes förslag på förändringar. Ett av Barnombudsmannens förslag var att lagstiftningen som rör placerade barn och unga bör ses över. Barnombudsmannen skriver att den nuvarande lagstiftningen har ett bristfälligt rättighetsperspektiv och beskriver inte vad barn och ungdomar som placeras i samhällets vård har för rättigheter. Lagstiftningen måste tydliggöra vilka krav barnen kan ställa på att få information om sina rättigheter, vårdens innehåll och uppföljning samt hur missförhållanden kan anmälas. Särskild vikt ska läggas vid den placerades rätt till delaktighet, god utbildning och hälsovård. Lagstiftningen måste också ge skydd mot exempelvis användandet av kontrakt för att avsäga sig sina rättigheter och permissionsförbud som bestraffning.

Vänsterpartiet ställer sig bakom Barnombudsmannens förslag. En översyn av lagstiftningen bör göras i syfte att stärka placerade barns och ungas rättigheter under vårdtiden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Kvalitetskrav för familjehem och jourhem

Socialnämnden måste försäkra sig om att de familjehem och jourhem som man anlitar är lämpliga och väl förberedda för uppgiften. Vissa hem intar en särställning genom att de som huvudsaklig sysselsättning och inkomstkälla tar emot flera barn och ungdomar med stora behov från olika kommuner. Jourhemsverksamheten har samtidigt ökat kraftigt och till stor del ersatt kortare institutionsvård. Det är rimligt att det ställs större krav på dessa familjehem och jourhem, jämfört med vanliga familjehem, och att kontrollen förbättras. Även dagens otydliga ansvarsfördelning mellan de privata konsulentstödda verksamheterna och socialtjänsten kan innebära att det placerade barnet får sämre samhälleligt skydd.

Familjehems- och jourhemsföräldrars lämplighet bör vara noggrant utredd, och det bör regleras vad en utredning av familjehem och jourhem ska omfatta. Inför en placering bör utbildning vara ett krav.

Fel! Okänt namn på

En utredning bör tillsättas för att se över frågan om ett särskilt tillstånd för ett enskilt hem som tar emot fler än två barn som inte är syskon för stadigvarande eller tillfällig vård och fostran. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Tillståndsplikt för privata konsultstödda verksamheter

Den privata familjehemsvården är en snabbt växande företeelse och samhällets kontroll av kvalitet och säkerhet av verksamheten är otillräcklig. Det har även uppstått en otydlighet i roll- och ansvarsfördelningen i förhållande till socialnämnden. Både Barnskyddsutredningen och Upprättelseutredningen anser att den konsulentstödda verksamheten i sin helhet, dvs. även den del som rör stöd och handledning till familjehemmen, bör omfattas av ett särskilt tillstånd. Vänsterpartiet ställer sig helt bakom detta förslag.

Den konsulentstödda verksamheten i sin helhet, dvs. även den del som rör stöd och handledning till familjehemmen, bör omfattas av ett särskilt tillstånd. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9 Socialtjänstlagen

Barnskyddsutredningen föreslår att bestämmelser som rör barn i socialtjänstlagen (SoL) och samtliga bestämmelser i lagen om vård av unga (LVU) förs samman i en särskild lag. Den nya lagen föreslås heta lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU). Sedan socialtjänstlagen trädde kraft 1982 har både samhället och barn- och ungdomsvården genomgått stora förändringar. Socialtjänstlagen har i flera omgångar kompletterats med tillägg och klargörande och det har kommit förslag, bl.a. från Missbruksutredningen, om att bryta ut delar ur innehållet för att skapa särskild lagstiftning.

Mot bakgrund av ovanstående bör det därför tillsättas en bred parlamentarisk utredning med uppdrag att se över hela socialtjänstlagen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Övriga förslag i Barnskyddsutredningen

I övrigt står Vänsterpartiet bakom samtliga förslag i Barnskyddsutredningen. Regeringen har flaggat för att det kommer att komma en proposition på området. Vänsterpartiet ser fram emot det och kommer att ta tillfället i akt att utveckla vår politik ytterligare i svaret på den propositionen.

Bland Barnskyddsutredningens förslag vill vi särskilt lyfta upp frågan om barns inflytande över beslut som rör dem. Att ha ett barnperspektiv vid beslutsfattandet innebär att man försöker förstå barnet och lyssna till hur han eller hon uppfattar sin situation och eventuella förändringar. Det innebär att man även måste analysera vilka följder olika alternativ kan få för barnet.

Frågan om kvalitet och kompetens är också ytterst viktig. Socialnämnden bör ansvara för att följa upp verksamheten i sin helhet och inte som i dag, enbart enskilda fall. Det är nödvändigt att en verksamhet som har som uppgift att skydda utsatta barn och unga har tillförlitliga system för egenkontroll av verksamheten. Barn- och ungdomsvården är otvetydigt ett område där fel och försummelser kan få svåra konsekvenser för barn, unga och deras familjer. Därför behövs det rutiner för hur man ska förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden inom barn- och ungdomsvården.

För att ytterligare öka kvaliteten anser vi att socionomexamen ska krävas för arbetsuppgifter som innebär bedömning av om utredning ska inledas, utredning och bedömning av behovet av insatser eller andra åtgärder samt uppföljning av beslutade insatser.

Samtliga förslag i Barnskyddsutredningen, med undantag för en sammanslagning av SoL och LVU, bör genomföras. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I vår budget för 2012 har vi utöver regeringens pengar lagt på mellanskillnaden för att finansiera utredningens förslag.

11 Upprättelse

Samhället tar på sig ett stort ansvar när man flyttar ett barn från sin ursprungliga familj. Under 2005 vittnade många olika personer om vanvård, systematiska kränkningar och våld i den sociala barn- och ungdomsvården i förfluten tid. Även om de allra flesta omhändertagna fått en bra vård stod det klart att bristerna varit allvarliga och tyvärr så omfattande att man inte kan tala om enstaka fall. Kontrollsystemen var undermåliga och förmådde inte upptäcka eller ingripa mot övergrepp och skydda dessa barn.

Den tidigare nämnda Vanvårdsutredningen tillsattes 2006 med ett tydligt uppdrag att utreda vanvård i den sociala barnvården 1920–1980. Utredningen fick under förra mandatperioden sitt uppdrag förlängt. Under utredningens gång har allt fler personer anmält att de vill bli intervjuade om vad som hänt dem. Att intervjuerna sker är oerhört viktigt. Men många av de intervjuade har kommit upp i hög ålder eller lider av sjukdom. De har länge undrat vad som händer efter att intervjuerna avslutats och vilka åtgärder staten kommer att vidta med anledning av det som hänt.

Den borgerliga regeringen tillsatte Upprättelseutredningen under förra mandatperioden som skulle titta på ersättningsfrågan, en offentlig ursäkt samt åtgärder för att det som skedde inte ska upprepas. Upprättelseutredningen (SOU 2011:9 Barnen som samhället svek – åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården) blev klar i våras och

Fel! Okänt namn på

föreslår en offentlig ursäkt (ceremoni), ersättning till de drabbade samt åtgärder för att det som skedde inte ska upprepas. Regeringen lämnade dock den 10 september 2011 besked om att de barn som vanvårdats i fosterhem inte skulle få någon ekonomisk ersättning.

Vi protesterade mot regeringens besked. Sverige har som land en skyldighet att göra upp med det förflutna och ge dessa barn upprättelse. Vi måste ta deras berättelser på allvar och ge en tydlig signal att detta inte får fortsätta att hända. Det har andra länder i liknande situationer gjort. Upprättelseutredningen har ett genomarbetat förslag för ersättning till de drabbade. Sedan regeringens besked har dock samtal förts mellan regeringen och oppositionen. Regeringen, Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet har den 28 september 2011 träffat en ramöverenskommelse om personer som utsatts för övergrepp eller försummelse av allvarlig art i social dygnsvård mellan åren 1920–1980, enligt Upprättelseutredningens förslag. Överenskommelsen innebär att det skapas en särskild möjlighet till ekonomisk ersättning.

11.1 Händelser efter 1980

I regeringens direktiv anges att Upprättelseutredningens förslag på upprättelse ska gälla människor som under perioden 1920–1980 varit omhändertagna för samhällsvård enligt de lagar som då gällde. Detta sätter stopp för möjligheterna för personer som utsatts för vanvård efter 1980 att få ekonomisk ersättning.

Vänsterpartiet ser beslutet om ekonomisk ersättning för vanvård mellan 1920 och 1980 som ett första steg i en upprättelseprocess och vi fortsätter vårt arbete för att även dem som utsatts efter år 1980 ska få ersättning längre fram.

12 Barnfridscentrum

Vänsterpartiet vill starta ett barnfridscentrum under 2012. Tanken med ett barnfridscentrum är att utveckla ett nationellt kunskapscentrum som kan hämta in och sprida kunskaper för att utjämna skillnader i kunskap och behandling eller utredning mellan olika regioner när det gäller barn som utsätts för våld och övergrepp. Genom kunskapsspridning ska det säkerställas att barn inte får olika behandling beroende på var de bor. Norge har mycket goda erfarenheter av liknande center, vilket ger oss anledning att tro att Sverige skulle kunna använda de goda resurser som redan finns på ett mer effektivt och långsiktigt sätt.

Mot bakgrund av ovanstående bör ett barnfridscentrum skapas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi avsätter i vår budget 7 miljoner kronor 2012 och 13 miljoner kronor per år från 2013 till arbetet med ett barnfridscentrum.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 5 oktober 2011

Eva Olofsson (V)

Bengt Berg (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Marianne Berg (V)

Lena Olsson (V)